

חלושי ירוח בשולי העם

העברית. הוא למד מישפטים.

משום-מה חרותה ביוכרוני פגישה עימו באחד הער-בים, כאשר הזמנתי להשתתף בוויכוח במועדון צוותא בתל-אביב. הוא היה בחברת ידידי, המשורר ראשד חור סיין. אחרי הדיון הרשמי התפתח ויכוח נרגש בין שניים אלה ואנשי מפ"ם. ג'ריס הפליט או מישפט, העולה בויכח-רוני לעיתים קרובות: „אתם עשיתם שלום עם שרצח שישה מיליון יהודים, אבל אינכם מוכנים לעשות שלום עם העם הפלסטיני, מפני שהרג כמה מאות יהודים במל-חמתו על קיומו?”

אחרי דיון זה, ליוו אותי השניים הביתה, ועל מדרגות ביתי התווכחו בלהט עד השעות הקטנות של הבוקר. ג'ריס היה קיצוני מאוד, ואני זוכר שאמרתי לו שדעות אלה יובילו את עמו לאבדון. הוא ראה בפלסטינים את שמן-הסיכה על גלגלי המהפכה הערבית.

לאחר מכן כתב ג'ריס ספר על המצב החוקי של הערבים בישראל, וספר זה היקנה לו שם עולמי. נראה כי האוניברסיטה העברית לימדה אותו היטב. הוא נעצר כמה פעמים, ובסופו של דבר גורש או היגר. ידעתי שהצטרף לאש"ף.

מכיוון שזכרתי את קיצוניות דעותיו, הופתעתי מאוד כאשר נתקלתי בשמו שוב. אחרי מילהמת יום-הכיפורים, בתקופה שבה פירסם סעיד חאמא, ציג אש"ף בלונדון, את מאמרו ההיסטורי שקרא לשלום ישראל-פלסטיני (שבצדקו פתחתי במגעים הפוליטיים עימו), פירסם גם ג'ריס מאמר בזכות תפיסה חדשה זו. אלא שהוא עשה זאת בערבית, בעיתון לבנוני.

בסתיו 1976 נערכו המגעים הרישמיים (אך הסודיים) הראשונים בין אש"ף ובין המועצה הישראלית לענין שלום ישראל-פלסטיני. ידענו שצריכה לבוא מישלחת מכייר, אך לא ידענו בדיוק מי יהיו חבריה.

הפגישה התקיימה בוילה נידחת מחוץ לפאריס. חברי ריגו הפאריסאים — אנשי קבוצה יהודית-מצרית, שמי-לאה תפקיד חשוב גם באירגון ועידת-בולוניה (ראה לעיל) — הובילו אותנו לשם מנמלה-התעופה. מובן שהייתי סקרן להכיר את שותפינו לדורשית.

כשהגעתי לוילה, המתין לנו שם צברי ג'ריס. מה שאמרו היה להיות דורשית רשמית ראשון בין אויבים, התחיל כמיפגש של מכרים ותיקים, שהיה להם הרבה מה לספר זה לזה על ידיים משותפים. דיברנו בינינו עברית. הוא הציג לפני את ראש-המישלחת: הד"ר עיצאם סרטאולי.

השניים סיפרו לנו סיפור מזועזע. נמלה-התעופה של כיירות היה אז סגור, ביגלל מילחמת-האזרחים. השניים היו אמורים לבוא בספינה מצידון, אך ברגע האחרון שינו את טעמם ובאו דרך דמשק. הספינה שבה התכוונו להפליג נתפסה בלבנים על-ידי ספינה של חיל-הים שלנו, שהזעיקה ספינה של הפלאנגות מג'וזיה ומסרה אותה לידיה.

„בסדר, יש מילחמה בינינו ובין ישראל,” אמר ג'ריס. „היינו מבינים אילו הביאו את הספינה לחיפה. אך למסור אותה לידי הפלאנגות? הרי זו תועבה!” בשובנו הביתה דיווחנו על הפגישה ליצחק רבין, ראש-הממשלה, וסיפרנו לו גם את הסיפור הזה. הוא ערך חקירה ומסר לנו את התוצאות. השתכנעו שאם הממצאים כי השניים דיברו אמת, זה היה שש שנים לפני שאתילא.

אחרי הפגישה, שנמשכה כמה ימים, נסענו ביחד לנמלה-התעופה, ובדרך נתן לי ג'ריס הרצאה על המצב בלבנון שילמדה אותי את עובדות-ההחיים שם לפרטיהן. אילו הקשיב לי אריאל שרון, יכולתי להזהר אותו מפני שטיות רבות שעשה שם מתוך בורות.

בנמלה-התעופה נפרדנו — הוא חזר לביירות, אני לתל-אביב. במשך הזמן שמעתי עליו מדי פעם. הוא כיהן אז כראש מכון-המחקר הפלסטיני בביירות. מסד שיש לו מעמד גבוה ביותר בקהילה האקדמית ברחבי העולם. שמעתי שפקדה אותו סרגדיה אישית, כשגולד לו בן שמת. כשנפגשתי עם יאסר ערפאת בביירות הנצורה, חיכו לי כמה ממכרי הוותיקים, אך משום-מה לא ראיתי את צברי, כאשר פגנו כוחות אש"ף מכיירות, נשאר צברי בעיר, בהתנדבות.

אחרי כניסת צה"ל למערב ביירות, שמעתי עליו אימים ונפלאות. המוסד שלו נתפס על-ידי צה"ל, וכל החומר הרב שנאסף בו נלקח לישראל. צברי עצמו עמד בראש רשימת המבוקשים, אך חמק מידי שרותי הביטחון שלנו. הוא הגיע לפאריס, נאם במוסד של הא"ם על שוד המכון — ואו, במעשה אמיץ מאין כמותו, חזר לביירות.

בשעה שהצבא הלבנוני והפלאנגות ערכו מצוד על הפעילים הפלסטיניים, נשאר צברי במישרדו, והקים את המכון מחשש מאפס. כמה פעמים באו חיילים לבנוניים לעצרה, אך בכל פעם הרשים אותם באומץ-לב, הם החזירו לו הנפשו. בהעדר כל מוסד פלסטיני תקין אחר בעיר, הפך המכון בית-רוח לכל הפלסטינים שהיו בצרות. להיות פלסטיני בבירות של היום זה כמו להיות יהודי בבודסט של ישראל קסטנר.

על צברי ג'ריס התחילו לספר אגדות. שמעתי אותן במקומות שונים בעולם.

לפני שבועיים התפוצצה מכונית-תופת לפני הבניין שבו שוכן מכון-המחקר. לא ברור מי הביא אותה לשם — סורים? ישראלים? פלאנגיסטים?

תחילה שמעתי שהוא לא נפגע. אך השבוע נודע לי כי בהתפוצצות נהרגה אשתו שהייתה גם היא בת הכפר פאסוטה בגליל. בעת הפיצוץ היא עמדה לצידו. גברי ידידי, אני מקווה שאתה קורא שורות אלה. שים בשמי פרח על קיברה.

קול עשו וידי יעקב (אהרון מגד — כן, אותו אהרון מגד עצמו, באותו המדור בדבר, 18.5.73). נדחתה בקשת אבנרי לזווח לוועדת חוק-ביטחון (דבר, 22.5.73). כסילות, תמימות ו„מצפון נקי” (על המישמר, 27.5.73). המטרה — חזית המונית נגד ישראל (על המישמר, 28.5.73). ערפאת בירך על כינוס ועידת-בולוניה (מעריב, 15.7.73).

את אחת ההתקפות החריפות ביותר על המישלחת הישראלית לוועידת בולוניה כתב יהודה להב, מאבות המשבר הנוכחי בשל"ף. עמד הפעם בראש המתקי-פים את פגישתנו עם יאסר ערפאת.

מעניין שמחול-שדים מקי-ביל נערך בחזית-הסירוב הערבית. כך כתב העיתון פרי פלסטין „פלסטין ה-חופשית” בגליון יולי 1973: „ועידת בולוניה מאמצת החלטה של כניעה לציר-נות”.

אני מביא את הדברים רק לציון עשר שנים ל-פרק מעניין, שעליו דיווחתי בשעתו בהרחבה ב-העולם הזה (1863 והלאה).

רציתי גם להדגים את הדמיון המדהים שבין התגובה על פגישתנו עם המצרים אז, לפני עשר שנים, ובין פגישתנו עם ערפאת עכשיו. אותם האנשים, אותן הזמיר-רות. הם לא שכחו כלום ולא למדו כלום.

בשולי הוועידה קיימו, כמובן, שיחות ארוכות-ארור-כות, לפעמים במשך לילות שלמים. עם המצרים. חזרתי מבלוניה כשאני משוכנע לחלוטין בשני דברים: שניתן לעשות מייד שלום עם מצריים לפי המצע שלנו (החזרת כל סיני תמורת שלום רשמי), ושם לא נענה מייד ליוזמה כזאת — תפרוך בוודאות מילחמה, גם אם המצ-רים יהיו משוכנעים בפחלתם. רציתי לזרוח על כך לממ-שלה ולוועדת-החוק — והביטחון. הדבר לא ניתן לי. נאמתי על כך בכנסת, ודיברתי אל הקיר.

המישה חודשים אחרי הוועידה חצה הצבא המצרי את התעלה, ואליפיים בחורים ישראלים העלו כקורבן על מיובח הטיטום העקשני השחצנות הלאומית. רובם האחראים לכך הלכו בינתיים לעולמם, אך רוב רובם של מי שנשארו בחיים — ממשכים כיום באותה מלאכה, כשהרוגי המחר והוריהם מותאים להם כפיים.

יתכן מאוד שאיבדתי את מקומי בכנסת. בבחירות שנערכו בסוף אותה השנה, בגלל השתתפותי בוועידה זו, שותארתי על-ידי גולדה מאיר כהינדורות עם השטן. כמו במילחמה, קובעים זרמים נפשיים ומוקים של עמים. אלה מושפעים על-ידי אנשירות. בעלי-חזון וחלוצי-מעשה, המכשירים את הקרקע.

אך יתכן אהרון מגד אינו טולסטוי. הסוף ידוע: ארבע שנים לאחר מכן בא אנוור אל-סאדאת לארץ, אחרי שמנחם בגין הבטיח לו, [מראש, כי כל סיני, עם המיליטרי האחרון, יוחזר לו תמורת שלום רישמי. זה היה המצע שלנו, לפרטי פרטי. האם פעולתנו עזרה לכך? אדם פשטני כמו אהרון מגד יכול לתאר לעצמו שלום בין עמים נעשה בכמה שיחות חשאיות בין כמה מנהיגים. אילו היה סופר, היה מגד מבין — כמו טולסטוי, למשל — כי בשלום,

פרחים על הקבר

את צברי ג'ריס, בן הכפר פאסוטה בגליל, היכרתי כשהיה אחד ממנהיגי הסודנים הערביים באוניברסיטה

לפעמים אני תמה על כישרונם של אינטלקטואלים לדבר בביטחון על-איי על דברים שאין להם מושג לגבי-הם. מקום נכבד ברשימה זו של בורים בעלי ביטחון עצמי תופס הסופר אהרון מגד.

לא מכבר כתב בדבר: „אבל מי היו האישים היש-ראליים שנפגשו עם המצרים והכשירו את הקרקע להס-כמה-שלום עם סאדאת? לא אורי אבנרי, לא מתי פלד, גם לא לובה אליאב, גם לא נחום גולדמן המנוח — אלא משה דיין ואחרים...”

באחד הימים בסתיו 1967, כאשר ישבתי בניירורק וכתבתי את סיפרי מילחמת היום השביעי, צילצלה אלי ידידה, עיתונאית בריטית. האם אני מוכן להיפגש בסודי-סודות עם אישיות מצרית בכירה?

הסכמתי, כמובן. בשעה היעודה הובילו אותי לדירה פרטית בוילג'י, ושם הציגו לפני שני גברים. אחד מהם היה תחסינ בשרי, מדינאי מצרי בכיר. בשיחה, שבה דיברנו על בעיות השלום הישראלי-ערבי והישראלי-מצרי, התרשמתי הן מחוכמת-החיים שלו, הן מגישתו המתונה. מאז נפגשנו כמה פעמים. לימים הפך בשיר יועץ אישי בכיר של אנוור אל-סאדאת. וכיום הוא מכהן כשג-ריר ארצו בקנדה. הוא שייך לחוג הפנימי המצומצם, הבלתי-רישמי, שעיצב את מדיניות מצריים כלפי ישראל בתריסר השנים הר-אחרונות.

במשך הזמן התרחב מעי-גל ידידי המצרים, שעיים נפגשתי במקומות שונים בעולם. אך נוכחתי לדעת כי שיחות אלה, עם כל חשיבותן בעיני, לא היו המכשיר העיקרי של הדור-שיח. למעשה, התקיים דור-שיח שבוני רצוף, כי הן עולם הזה תורגם על-ידי מוסדות מסויימים במצר-יים, ואנשים רבים בקאהיר קראו את מאמריו. (זה נכון, כמובן, גם לגבי אש"ף. כל אנשי האירגון, שעיים נפגשתי במרוצת הזמן, קראו את מאמרי שנים רבות לפני כן.)

צורה אחרת של קשר היתה קיימת באמצעות עיתרי-נאים בינלאומיים. ידידי עניין השלום. אנשים כמו אריק רולו, שהיה יורו האיש של גמאל עבד-אל-נאצר, דאגו לעדכן אותו על רעיונותיו, ולהביא לנו את רעיונותיו. כאשר כתבתי בהעולם הזה ודיברתי בכנסת על הסי-כיים להשיג שלום בין מצריים וישראל, לא היו אלה מישאלות-לב נאיביות, כפי שטענו הכסילים ההדמגוגים. הדברים בהבססו על מידע מוצק, שאת מקורו לא יכולתי לגלות. פעם השמע באונוי רולו הקלטה של שיחה פרטית בת שעות עם עבד-אל-נאצר, שבה דיבר בהר-חבה על השלום עם ישראל. ניסיתי להעביר את הדברים לידיעת הממשלה, וקיימתי שיחות על כך עם פינחס ספיר, אך האונויים היו ערלות.

הדבר לא השתנה כאשר נפטר עבד-אל-נאצר („הרודן המצרי”) ובא במקומו אנוור אל-סאדאת. שמנחם בגין כינה אותו מעל דוכן הכנסת „רודן צמאדם”.

כאשר הציע אל-סאדאת ב-1971 באופן רישמי שלום עם ישראל, פטרה גולדה מאיר את הדברים בבח. המק-הלה הגדולה של העיתונות הישראלית נתנה אחריה אמן. במאי 1973, לפני עשר שנים, התקיימה ועידת-בר-נוניה, שם בפעם הראשונה, נפגשו רשמית ופומבית מישלחת מצריים ומישלחת ישראל. חבריהן דיברו איש עם רעהו, התווכחו ביניהם בפומבי וישבו יחדיו בידידות. בראש המישלחת המצרית עמד איש-האופור-ויציה ח'אלד מוחיי-אל-דין, ממחוללי מהפכת „הקצינים החופשיים” של 1952. שהיה בכיר אף בהשואה לעבד-אל-נאצר ואל-סאדאת. מובן מאליו שלא יכול היה לבוא לוועידה, אלמלא החליט על כך אל-סאדאת עצמו. היה זה איתות לישראל. מישלחת באה מישלחת שכללה בין השאר, את יוסי אמיתי, נתן ילין-יור ואותי, לצד אנשי רק"ח. היה לי הכבוד להיות שם הדובר הישראלי הר-מרכזי, ואחרי דבריי התחבקתי פומבית עם ראש המיש-לחת המצרית.

כאשר חזרנו ארצה, התחיל כאן מחול-שדים. תבעו להעמיד אותנו לדין, הגדירו אותנו כבוגדים, כמשתפי פעולה עם האוייב, ועוד ועוד.

הנה לקט-עיתונות:

רוקדי „מה יפית” בבולוניה (כתורת במעריב, 14.5.73). מפולת (כתורת מאמרו של עורך ידיעות אחרונות, רוח של יהודון רחפה על אנשינו בבולוניה (רוני-בלום, שם).

לוקשן א לה בולונו (יוסף לפיד, מעריב, 15.5.73). חוסר גמור של כבוד עצמי יהודי (מאמר ראשי של ג'וזיסט פוטס, 15.5.73).

סראגדיה מנוחכת (אות, ביטאון מפלגת-העבודה, 17.5.73).

גולדה מאיר: יש חלושי-רוח המוכנים לשבת עם האוייב הרוצה לרצוח אותנו (דבר, 17.5.73).

גולדה מאיר: בשולי העם יש חלושי-רוח (הארץ, 17.5.73).

ראש-הממשלה: בשולי המחנה יש חלושי-רוח המו-כנים לוותר ולשבת עם האוייב (מעריב, 17.5.73).

בשיר